

MILITĀRAIS KONFLIKTS MALI: „ĀFRIKAS NESTABILITĀTES ARKA”

Nora Vanaga
AZPC pētniece

AZPC stratēģiskais apskats nr. 03
Janvāris, 2013

Militārais konflikts Mali: „Āfrikas nestabilitātes arka”

Nora Vanaga

1. Ievads

Politiskās varas apvērsums ar radikālo spēku palīdzību, nespēja novērst šo pašu spēku apņemšanos okupēt valsts ziemeļu daļu un ārvalstu intervence ar mērķi pasargāt valsti no pilnīgas okupācijas ir notikumi, kas ir norisinājušies Mali pēdējā gada laikā. Tomēr ir būtiski saprast, ka šī nav tikai vienas nacionālas valsts problēma, kas rezultējas no konkrētā Āfrikas reģiona daudziem līdz šim nerisinātiem jautājumiem. Tie attiecas galvenokārt uz šo valstu nabadzību un nespēju apturēt teroristisko grupu ietekmes nostiprināšanos teritorijā. Šī teritorija minēto iemeslu dēļ tiek dēvēta par „Āfrikas nestabilitātes arku”.

Apskata mērķis ir raksturot „Āfrikas nestabilitātes arkas” problemātiku un argumentēt, ka aktīva Rietumu valstu rīcība Mali militārā konflikta noregulēšanā ir noteicošais faktors arvien pieaugošo teroristisko aktivitāšu samazināšanai un reģionālās stabilitātes nodrošināšanai.

2. „Āfrikas nestabilitātes arka”: drošs patvērums teroristu grupējumiem

Līdz ar Amerikas Savienoto Valstu prezidenta Džordža J. Buša ieviesto apzīmējumu „launuma ass” tika iezīmēts globālais karš pret terorismu un tika vērsta asa kritika pret teroristiskiem grupējumiem simpatizējošām valstīm kā Irāka, Irāna un Ziemeļkoreja. Taču Baraka Obamas (*Barack Obama*) prezidentūras laikā šādas metaforas tiek uzskatītas par sliktu politiskās retorikas stilu un vairs netiek lietotas. Neskatoties uz to 2009.gadā Nacionālās Izlūkošanas direktors Denis Bleirs (*Dennis Blair*) radīja formulējumu „nestabilitātes arka”, kas tika attiecināts uz ASV nedraudzīgajām valstīm, kas atrodas reģionā no Tuvajiem Austrumiem līdz Dienvidāzijai. Lai gan termins netika izmantots plašākā publiskā retorikā, to pārņēma terorisma pētnieki un attiecināja uz Āfrikas reģionu, kas stiepjas no Sarkanās jūras (Somālijas) līdz pat Atlantijas okeānam (Rietumu Sahārai), nosaucot to par „Āfrikas nestabilitātes arku”.

Galvenās problēmas, kas šo reģionu ir padarījušas par īpaši nestabilu ir attiecīgo valstu zemais attīstības līmenis, augstie populācijas rādītāji, nepastāvīga ekonomiskā izaugsme, nelabvēlīgi klimatiskie apstākļi (ilgstoš sausums), nesaskaņas ar kaimiņvalstīm, kas kavē ekonomisko un drošības sadarbību. Šīm valstīm tipiski ir militārie konflikti, kuru dēļ teroristiskie un kaujinieku grupējumi var netraucēti darboties un veidot sadarbību ar starptautisko teroristisko organizāciju Alkaida (*Al Qaeda*). Konfliktos iesaistīto grupējumu raksturojums rāda sekojošu ainu:

- Rietumu Sahāras ieilgušais (36 gadi) konflikts nodrošina AQIM (Alkaida islāma pretošanās kustība Magribā) darbību, kuras mērķis ir izbeigt Rietumu valstu ietekmi Ziemeļāfrikā, veicot „neticīgo” valdību gāšanu Alžīrijā, Lībijā, Mali, Mauritānijā, Marokā un Tunisijā;

- „Arābu pavasara” aizsākto revolucionāro procesu rezultātā Ziemeļāfrikā, bet īpaši Lībijas pilsoņu kara laikā liels bruņojuma un ieroču apjoms nonāca AQIM grupējuma rokās, kas tiek izmantoti Mali militārajā konfliktā;
- Somālijas ilgstošais pilsoņu karš (kopš 1991. gada) nodrošina *Al Shabaab* kaujinieku (islāmistu pretošanās kustība Somālijā) darbību, kuras sākotnējais mērķis bija varas iegūšana Somālijā, taču kustība kopš 2012. gada ir uzsākusi sadarbību ar *AQAP* (Alkaida Arābijas pussalā), kas atrodas Jemenā un Saūda Arābijā, un pārņemusi teroristiskus darbības elementus;
- Nigērijas valdības nespēja apspiest *Boko Haram* (islāmistu pretošanās kustība Nigērijas režīmam) kaujinieku grupējuma darbību, kas veic regulārus teroristiskus uzbrukumus pastāvošajai valdībai un kura arī ieguva būtisku bruņojuma arsenāla palielinājumu pateicoties pilsoņu karam Lībijā.

Līdz ar to visus šos teroristiskos/kaujinieku grupējumus apvieno vēlme gāzt pastāvošās, it kā Rietumu valstu ieceltās valdības un iedibināt Islāma diktatūras ar šariata likumiem. Darbojoties kopš 20. gadsimta 90. gadu sākuma un pateicoties pēdējās desmitgades militārajiem konfliktiem reģionā, tiem ir izstrādātas efektīvas personālas rekrutēšanas metodes un finansēšanas mehānismi, kā arī atrastas kopējas intereses grupējumu savstarpējai sadarbībai.

Lai gan par „Āfrikas nedrošības arkas” pastāvēšanu starptautiskā sabiedrība ir informēta jau kopš 2010./2011. gada, militārais konfliks Mali skaudrāk ir atspoguļojis realitāti, cik liela ir Alkaidas ietekme Ziemeļāfrikā, Sahēlas reģionā, Somālijā un Jemenā.

3. Mali militārais konfliks: vai kārtējā Afganistāna?

Īsākā atbilde būtu – nē. Taču argumentējot izvērstāk, nepieciešams norādīt, ka, pirmkārt, neskatoties uz reģiona augsto nestabilitāti un nepārtraukto sausumu, kas būtiski kavē valsts ekonomisko izaugsmi, Mali tiek uzskatīta par vienu no stabilākajām demokrātijām reģionā. Pēc 1991. gada asiņainā militārā apvērsuma 1992. gadā tika organizētas pirmās demokrātiskās daudzpartiju prezidentālās vēlēšanas, prezidenta amatā ievēlot Alfu Oumāru Konarē (*Alpha Oumar Konare*). Pēc divu pilnvaru termiņa viņa vietā 2002. gadā tika ievēlēts Amadu Tumani Turē (*Amadou Toumani Touré*), kurš amatā oficiāli bija līdz 2012. gada martam, kad armijas komandieris Amadu Sanogo īstenoja militāro apvērsumu. Formālais iemesls bija prezidenta Turē nespēja apspiest Tuaregu nemiernieku aktivitātes Mali ziemeļos.

Otrkārt, Rietumu Āfrikas valstu ekonomiskai kopienai (*Economic Community of West African States*; turpmāk – *ECOWAS*), kas ietver 16 šī reģiona valstis, ir centrālā loma Mali attīstībā un konflikta noregulēšanā. *ECOWAS* izdarīja nepieciešamo spiedienu (ekonomiskās sankcijas un tirdzniecības blokāde) uz Sanogo, lai viņš atkāptos un nodotu varu pagaidu prezidentam Dionkundam Traorē (*Dioncounda Traoré*) līdz situācijas stabilizācijai un vēlēšanu organizēšanai.

Vienlaikus *ECOWAS* bruņotie spēki saskaņā ar Apvienoto Nācijas Organizācijas (turpmāk – ANO) Drošības Padomes rezolūciju Nr. 2085 un panāktajām vienošanām 2012. gada novembrī, apņēmusies izvietot vairāk nekā trīs tūkstošus karavīrus Mali, taču tikai sešu mēnešu periodā. Francijas intervence 2013. gada 11. janvārī ir būtiski paātrinājusi *ECOWAS* bruņoto spēku izvietošanu Mali.

Treškārt, atšķirībā no Irākas un Afganistānas daudzskaitlīgajām savstarpēji konfliktējošām reliģiskajām kopienām, Mali ir novērojama vienas reliģijas dominante, proti, ap 90 procentiem iedzīvotāju ir islāma ticīgie. Līdz ar to Mali sabiedrība ir nosacīti vienota attiecībā par reliģiju. Vienlaikus ir novērojams liels negatīvisms un bailes par Tuaregu nemierienu un *MNLA* (Azavada Nacionālās atbrīvošanas kustība) īstenotajiem islāma šariata likumiem Mali ziemeļos, atjaunojot verdzību, nolaupot cilvēkus, ieviešot sodus nomētajot ar akmeņiem, nogriežot rokas iedzīvotājiem par it kā paveikiem pārkāpumiem utt. Šo procesu rezultātā vairāk kā 400 tūkstoši Mali iedzīvotāji no valsts ziemeļiem ir devušies bēgļu gaitās.

Ceturtkārt, vērtējot no operacionālā viedokļa, nepieciešams norādīt, ka Mali atšķirībā no Afganistānas ir plaši līdzenumi un nav izteikti kalnainu apvidu, kuros ilgstošu patvērumu varētu rast Tuaregu nemierienu un *MNLA*.

Līdz ar to militārais konflikts Mali ir atrisināms samērīgā laika periodā, par ko liecina Francijas bruņoto spēku samērā raitā pārvietošanās, liecot *MNLA* arvien vairāk atkāpties uz Mali ziemeļaustrumiem (Kidal apvidu), un šķelšanās *MNLA* vidū. Proti, pēc divu nedēļu kara darbības Mali ziemeļus (Tombuktu apvidu) okupējušie islāmistī pažinoja par izstāšanos no *MNLA* un vēlmi vienoties par mieru. Tomēr padzenot *MNLA* no Mali, ir apšaubāma šīs valsts stabilitātē, ņemot vērā *MNLA* iespējas pārgrupēties un apvienoties ar kādu citu teroristisko grupējumu tuvākā kaimiņvalstī. Līdz ar to tālākā Rietumu valstu, galvenokārt, Eiropas Savienības (turpmāk – ES) valstu un ASV saskaņotai rīcībai ir fundamentāla nozīme, ja mērķis ir vājināt Alkaidas pieaugošo ietekmi „Āfrikas nestabilitātes arkas” reģionā.

4. Rietumu valstu loma: kurš uzņemsies līderību?

Eiropas Savienība. Apzinoties Sahēlas teritorijas problēmas Āfrikā, ES Ārējās darbības dienests jau 2011. gadā bija izstrādājis „Stratēģiju Sahēlas drošībai un attīstībai”. Stratēģija attiecas uz Maurīniju, Mali un Nigēriju, paredzot reģionam piešķirt vairāk nekā 600 miljonus eiro līdz 2013. gadam, lai stabilizētu politisko sistēmu, attīstītu labu pārvaldību, tiesu

varu, kā arī cīnītos ar radikālajiem grupējumiem. ES finansiālais atbalsts tiek sniegs arī Magribas (*Maghreb*) reģiona valstīm – Maroko, Alžīrija un Lībija.

Lai gan ES ir bijusi vienota šādas stratēģijas apstiprināšanā, paredzot politisku pieeju reģiona problēmu risināšanā un sniedzot finansiālu atbalstu, tā nav bijusi vienota Mali militārā konflikta eskalācijas brīdī. Francija uzņēmās iniciatīvu izstrādāt ANO Drošības padomes rezolūcijas projekta piedāvājumu militārajai intervencēi un ir joprojām vienīgā ES dalībvalsts, kuras bruņotie spēki piedalās reālās militārās cīņās ar *MNLA*. Vācija nodrošina gaisa transporta atbalstu *ECOWAS* bruņoto spēku izvietošanai Mali, citkārt, Apvienotā Karaliste ir piedāvājusi militārās logistikas atbalstu un apņēmusies sūtīt vairāk nekā 200 militāros instruktorus, kuru uzdevums būs apmācīt *ECOWAS* bruņotos spēkus.

ANO. Par Āfrikas vadītās starptautiskās atbalsta misijas (*AFISMA*) autorizāciju 2012. gada 20. decembrī ANO Drošības padomē nebija plašu diskusiju. Rezolūcija piešķir primāro lomu *ECOWAS* bruņotajiem spēkiem militārā konflikta atrisināšanā, situācijas stabilizēšanā un prezidenta vēlēšanu organizēšanā.

NATO. Saskaņā ar Andersa Foga Rasmusena (*Anders Fogh Rasmussen*) viedokli nav saskatāma NATO loma militārā konflikta Mali atrisināšanā, taču NATO aktīvi seko notikumu attīstības gaitai. Vienlaikus tiek pausta kritika ierobežotajām ES militārajām spējām (nepieciešamība saņemt izlūkošanas informāciju no ASV), kas ir dalībvalstu samazināto aizsardzības budžetu rezultāts.

ASV. Lai gan militārā konflikta pirmajās nedēļās ASV ieturēja nogaidošu pozīciju iepretī notikumiem Mali, tiek sniegs atbalsts Francijas bruņotajiem spēkiem galvenokārt ar izlūkošanas informāciju. Šobrīd ASV iespēju izveidot bezpilotu izlūklidmašīnu bāzi un raketes kādā no Mali kaimiņvalstīm.

5. Secinājumi

Rietumu valstu aktivitātes Mali militārā konflikta atrisināšanā ir vērtējamas duāli. No vienas pusēs, *AFISMA* militārā operācija tika autorizēta ANO Drošības Padomē bez plašām diskusijām, un Francijas militārajai intervencēi Mali bija vienbalsīgs ES dalībvalstu atbalsts. No otras pusēs, ir novērojams solidaritātes trūkums ES ietvaros. Francijas koloniālā pieredze un ekonomiskās intereses Mali, nešķiet gana pamatots arguments, lai Francija viena pati iesaistītos militārās sadursmēs ar *MNLA* kaujiniekiem bez citu ES dalībvalstu lielāka atbalsta. Šāds solidaritātes trūkums no ES dalībvalstu pusēs ir vērtējams negatīvi, nēmot vērā Alkaidas grupējuma ietekmi „Āfrikas nestabilitātes arkas” reģionā un tās pieaugošo militāro kapacitāti veikt teroriskos uzbrukumus Eiropai. Francijas spēkiem atstājot Mali, ES būs centrālā loma *ECOWAS* bruņoto spēku apmācīšanā ar mērķi nepieļaut *MNLA* vai citu grupējumu atkārtotu nostiprināšanos Mali.

Vienlaikus NATO distancēšanās no notikumiem Mali rada bažas, ka pieaugošā Alkaidas grupējuma ietekme „Āfrikas nestabilitātes arkas” reģionā un šī reģiona ģeogrāfiskais tuvums Eiropai netiek vērtēts kā reāls apdraudējums NATO dalībvalstīm. Attiecīgi, ja NATO turpinās būt pasīvs, nenovēršami būs jārunā par ES centrālo lomu Āfrikas drošības jautājumu risināšanā. Kā norāda Svens Biskops (*Sven Biscop*), dēļ militāro aktivitāšu samazināšanas pēc 2014. gada un ASV pārlīdzsvarošanas (*rebalancing*) politikas uz Āzijas reģionu ir paredzama

NATO lomas samazināšanās, pārtopot par „instrumentu kasti” ES militāro operāciju nodrošināšanai.

Izmantotie avoti

Alexander, Y. (2012). *Special Update Report Terrorism in North, West & Central Africa: From 9/11 to the Arab Spring*. Arlington, VA: International Center for Terrorism Studies.

Blitz, J. (2013). NATO chief warns on Europe’s gaps in Mali. *Financial Times*, 03.02.2013. Pieejams: <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/b1d56f0a-6e07-11e2-983d-00144feab49a.html#axzz2K0p6bHme>

European Union External Action Service (2011). *Strategy for Security and Development in the Sahel*. Brussels: European Union External Action Service. Pieejama: http://www.eeas.europa.eu/africa/docs/sahel_strategy_en.pdf (ES Ārējās darbības dienesta mājas lapa; aplūkota 21.01.2013.).

Ross, W. (2012). West Africa prepares to take on Mali’s Islamists. *BBC*, 21.11.2012.. Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-20413428>.

Sanders, A., Lau S. (2012). *Al Qaeda and the African Arc of Instability*. Arlington, VA: Potomac Institute for Policy Studies, International Center for Terrorism Studies, December. Pieejams: [https://www.cimicweb.org/cmo/medbasin/Holder/Documents/r025%20CFC%20Monthly%20Thematic%20Report%20\(03-JAN-13\).pdf](https://www.cimicweb.org/cmo/medbasin/Holder/Documents/r025%20CFC%20Monthly%20Thematic%20Report%20(03-JAN-13).pdf) („Civil Military Fusion Centre” mājas lapa; aplūkota 25.01.2013.).

United Nation’s Security Council (2012). *Security Council authorizes deployment of African-led international support. Mission in Mali for initial year-long period*. New York: United Nations, Security Council report SC/10870, Resolution 2085 (2012). Pieejams: <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10870.doc.htm> (ANO māja lapa; aplūkota 21.01.2013.).

York, G. (2012). Mali chaos gives to slavery, persecution. *The Globe and Mail*, November 11, 2012 . Pieejams: <http://www.theglobeandmail.com/news/world/mali-chaos-gives-rise-to-slavery-persecution/article5186368/> („The Globe and Mail” mājas lapa; aplūkota 21.01.2013.).

AZPC stratēģiskais apskats nr. 03

Janvāris, 2013

Apskats atspoguļo autora personīgo viedokli un nav uzskatāms par Latvijas Nacionālo bruņoto spēku vai LR Aizsardzības ministrijas oficiālo nostāju.